

**MEHMED EFENDİ,
Küçük Müezzin**
(ö. 1129/1717)

**Hânende
ve Türk müzikisi bestekârı.**

İstanbul'da doğdu. Sadettin Nüzhet Ergun kendisinden İstanbullu Mehmed olarak söz eder. Küçük yaşta saraya alındı ve Enderun'da yetişti. Burada sesinin güzelliğiyle dikkati çekerek Enderûn-ı Hümayun müezzinleri arasına girdi. Sonraları padişah huzurunda icra edilen küme fasıllarının hânendeleri içerisinde yer aldı. II. Mustafa'nın tahta geçmesi üzerine (1695) önce musâhib-i şehriyârî oldu, ardından Anadolu muhasebeciliğine tayin edildi (1107/1695). Mehmed Efendi'nin II. Mustafa ile beraber Edirne sarayında bulunduğu bir sırada Sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa'nın kendisini padişaha şikâyet etmesi yüzünden saraydan uzaklaştırıldı. Anadolu muhasebeciliğinden de azledilen Mehmed Efendi İstanbul'a gönderildi ve evinde ikamete mecbur edildi. Bundan sonraki hayatını da müsiği toplantılarının saygın bir kişisi olarak devam ettirdi ve Edirne'de vefat etti. Rindmeşrep ve hoşsohbet bir kişi olarak İstanbul'da ve Edirne'de tanınan Mehmed Efendi II. Mustafa devrinde (1695-1703) şöhret kazanmıştır. Dönemin şairlerinden Arpaeminizâde Mustafa Sâmî Efendi onun vefatı münasebetiyle yazdığı tarihte Mehmed Efendi'nin özelliklerini sanatkârane bir dille ifade etmiştir.

Parlak sesi ve ustaca okuyuşuyla döneminin üslûp sahibi bir hânendesi olarak tanınan Mehmed Efendi, Enderun'da aldığı ilk müsiği bilgilerini devrinin diğer müsiği üstatlarının dersleriyle pekiştirerek kendini yetiştirmiş, nazarı müsiği bilgisinin çok kuvvetli olmamasına rağmen zamanın bestekârları arasında yer edinmiştir. Dimitri Kantemir, dönemin ünlü müsiğinâsalarından Kasımpaşalı Koca Osman'ın talebelerinden bahsederken hânendeler arasında Mehmed Efendi'yi de sayar. Râşid, *Târih*'inde ondan müsiği ilminde ikinci hoca (hâce-i sânî) ve büyük kâr üstadı olarak söz eder. Mehmed Efendi, birtakım dinî eserler de bestelemesine rağmen daha çok din dışı sahadaki eserleriyle bilinmektedir. Ebûshakzâde Esad Efendi *Atrabü'l-âsâr*'ında onun on beş civarında bestesi olduğunu kaydeder. El yazması güfte mecmualarında bazı eserlerine rastlanmaktaysa da Yılmaz Öztuna

onun beste ve semâi formunda sadece üç eserinin zamanımıza ulaştığını söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

D. Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1979, II, 242; Râşid, *Târih*, II, 355; Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 28^b-29^a; Müstakimzâde, *Mecmûa-i İlâhiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 59^b, 76^b, 106^b; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 637, vr. 89^b; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 650, vr. 74^b; *Mecmûa*, TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 402, vr. 38^a, 192^a, 280^a; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Müzikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 144-146, 298-300; *Türk Müzikisi Klasiklerinden: Tahir Faslı* (İstanbul Belediye Konservatuvarı neşriyatı), İstanbul 1956, s. 6-7; M. Nazmi Özalp, *Türk Sanat Müzikisinin Yakın Tarihçesi ve Rüşen Ferit Kam*, Ankara [1982], s. 110; a.mlf., *Türk Müzikisi Tarihi*, İstanbul 2000, s. 473-475; *TSM Sözlü Eserler*, s. 32, 242; Rüşen Ferit Kam, "Küçük Müezzin Çelebi", *Radio*, sy. 66, Ankara 1947, s. 5; Hüseyin Sadettin Arel, "Türk Bestekârlarının Tercemeihalleri", *MM*, sy. 18 (1949), s. 19; Hayri Yenigün, "Küçük Müezzin Çelebi", a.e., sy. 105 (1956), s. 326-328, 344; Öztuna, *BTMA*, II, 39.

NURİ ÖZCAN

MEHMED EFENDİ, Lâlezârî

(ö. 1149/1736-37)

**III. Ahmed döneminde
çiçekçiler şeyhi ve Mizânü'l-ehzâr
adlı risâlenin yazarı.**

Tefsîrî Ahmed Efendi'nin oğlu olup hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Osmanlı tarihinde bir dönem çok ilgi çeken lâlenin yetiştirilmesindeki bilgi ve becerisinden dolayı kendisine Lâlezârî unvanı verilmiştir. III. Ahmed tarafından 1137'de (1724-25) serşüküfeciliğe tayin edildiği ve aşırı talep sebebiyle artan lâle fiyatlarının düzenlenmesi görevinin kendisine verildiği bilinmektedir. İstanbul kadısı Kethüdâzâde Mehmed Efendi'ye gönderilen bir fermanla bütün şüküfecilerin Mehmed Lâlezârî tarafından düzenlenen narha uymaları, narhtan fazla fiyatla alışverişe cesaret edenlerin çiçeklerinin müsadere edilip kendilerinin sürgüne gönderileceği bildirildi. 27 Şevval 1138'de (28 Haziran 1726) düzenlenen bu narhla ilgili kayıtlar İstanbul kadılığına ait sicil defterlerinde bulunmaktadır. Defterde 239 adet lâle ismi yer almakta ve lâleler en pahalısından başlanarak kıymetlerine göre sıralanmaktadır. Bu listeye göre lâle fiyatları 6 akçe ile 50 kuruş arasında değişmektedir. Lâlezârî Mehmed Efendi İstanbul'da

vefat etti. Mezarı babası tarafından tamir ettirilen, kendisinin de minberini yaptırdığı Lâlezâr Mescidi'nin hazîresindedir. Mehmed Efendi'nin tesbit ettiği lâle cinslerinin sayısının 100'den fazla olduğu ve bunlardan bir kısmının isimlerinin bizzat Sadrazam Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa tarafından konulduğu kaydedilmektedir.

Mehmed Efendi *Risâle-i Lâle el-Müsemmâ bi-Mizânü'l-ehzâr* adlı bir eser kaleme almıştır. İyi bir lâlenin nasıl yetiştirileceğini anlatan risâlede bir lâlede bulunması gereken yirmi kadar vasıf sayılmakta, lâlenin ekiminin nasıl yapılacağı ve toprağının sahip olması gereken nitelikler kaydedilmektedir. Eserin çeşitli yazma nüshaları mevcuttur (Âtif Efendi Ktp., nr. 2127; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tabîiyye, nr. 163, 174; İÜ Ktp., TY, nr. 9853; Köprülü Ktp., Mehmed Âsım Bey, nr. 481; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 1272). *Mizânü'l-ehzâr* Heinrich Friedrich von Diez tarafından Almanca'ya tercüme edilmiş (*Tulpen und Narcissen-Bou in der Turkey, Halle-Berlin 1815*), W. S. Murray tarafından Almanca'dan İngilizce'ye çevrilip kısaltılarak *The Habit of Flowers* adıyla yayımlanmıştır (Baytop, s. 4, 14).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 134, s. 190; Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, s. 415-416; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 190; Ahmed Refik Altınay, *Lâle Devri* (s.nşr. Dursun Gürlek), İstanbul 1997, s. 44; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 168-169; Turhan Baytop, *İstanbul Lalesi*, Ankara 1992, s. 4, 14; Feyzullah Dayıgil, "İstanbul Çiçnilerinde Lâle", *VD*, I (1938), s. 83-90; M. Münir Aktepe, "Damad İbrâhim Paşa Devrinde Lâle", *TD*, sy. 7 (1952), s. 85-126; sy. 8 (1953), s. 85-104; sy. 9 (1954), s. 23-38; a.mlf., "Mehmed Efendi", *İA*, VII, 579.

TAHSİN ÖZCAN

MEHMED EFENDİ, Mâlûlzâde

(ö. 993/1585)

Osmanlı şeyhülislâmı.

940 (1533) yılında doğdu. Babası Kanûnî Sultan Süleyman dönemi kazaskerlerinden Mâlûl Mehmed Emin Efendi'dir. Nakîbüleşrafılık yaptığından dolayı "nakîb" lakabıyla da anılır. Uzun müddet Ebûsuûd Efendi'nin mülâzımlığını yaptıktan sonra ona damat olan Mehmed Efendi, önce Bursa'da Emirsultan'da Kasım Paşa Medresesi'nde günlük 30 akçe ile müderrislik yaptı. Ardından 40 akçe yevmiye ile İstanbul'da Pîrî Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Zilkade 963'te (Ekim 1556)